

Lowbudget-maaltijd voor de *homo economicus*

‘Natuurlijk, *Babel*, leuk!’ mailt neerlandica Saskia Pieterse (34) ons op de vraag of we bij haar thuis mogen aanschuiven. Na goochelen met data blijkt dat de agenda’s van een wetenschapper en twee wetenschappers-in-de-dop niet zo compatibel zijn. Pieterse doet niet moeilijk: ‘Recessiefrietje?’

Tekst: Femke Essink en Sophie Reinders
Beeld: Wouter Rijsman

De lekkerste patat van Nederland koop je op Utrecht Centraal. Hongerig winkelpubliek stelt zich in rijen op voor de counter van Bram Ladage – in tijden van economische crisis weten de mensen de weg naar de snackbar wel te vinden. Terwijl de schoonmakers staken en het afval zich rondom ons ophoopt, kijken wij hoe ‘vers gesneden aardappels’ sissend wegzakken in ‘puur plantaardige sojaolie’. Het klinkt willekeurig, een patatje, maar gezien het onderwerp van gesprek is de setting juist toepasselijk. Recent wist Pieterse een Veni-subsidie in de wacht te slepen voor groot onderzoek naar de relatie tussen literatuur en economie. Zo’n NWO-beurs, uitgereikt in het kader van de Vernieuwingsimpuls, is uitzonderlijk binnen de neerlandistiek. Veel wetenschappers die bloed, zweet en tranen spenderen aan hun aanvraag halen het einde van de strenge selectieprocedure niet. Pieterse prijst zich dan ook gelukkig met het feit dat ze zich de komende vier jaar weer mag wijden aan datgene wat ze het liefste doet: onderzoek. ‘Toen ik ging promoveren op Multatuli wist ik: dit is het helemaal. Ik voelde dat dit is wat ik écht goed kan: teksten analyseren en vervolgens met denkbeelden van filosofen en theoretici in verband brengen. Met Multatuli had ik een fantastische schrijver onder mijn hoede gekregen, maar er is al zo veel over hem geschreven. Je moet dan bij jezelf te rade gaan: *why add*

maar vandaag is de zaak afgeladen. We bestellen een kopje thee, terwijl Pieterse vertelt over haar huidige onderzoek. ‘Ik heb acht romans uit de negentiende en twintigste eeuw geselecteerd: van *Sara Burgerhart* van Betje Wolf en Aagje Deken tot *Casino* van Marja Brouwers. Om die romans heen ga ik economische teksten lezen om te onderzoeken hoe de retorische figuren in die economische werken ook door romanciers gebruikt worden.’

Voor nu steeds meer abstracte financiële kwesties begrijpelijk gemaakt moeten worden voor bezorgde burgers, lijkt het relevant om te kijken in welke termen dat gebeurt, maar Pieterse liep al langer met het idee rond. ‘*Een pruik van paardenhaar* van Marjolijn Februari en het lef dat zij daarin tentoonspreidt hebben destijds een grote indruk op me gemaakt. Ze legt uit dat er in economische theorievorming altijd sprake is van een subject, een figuur dat ze de *homo economicus* noemt. Februari stelt dat dat subject een fictie is. Ik dacht altijd dat je het als literatuurwetenschapper niet verder kon zoeken dan de economie –zakelijke werkelijkheid versus verbeelding –, maar dat bleek een onjuiste tegenstelling.’

Ondertussen heeft de ober klaarblijkelijk genoeg van zijn werkdag en draait de volumeknop omhoog. De bezoekers snappen de hint en hijzen zich in hun jassen. Maar Pieterse hengelt onverstoort haar theezakje op en neer en legt ons uit wat dat begrip *homo economicus* nu precies inhoudt. ‘Economische theorieën gaan ervan uit dat de mens een rationeel sub-

Ze hengelt onverstoort haar theezakje op en neer en legt ons uit wat *homo economicus* precies inhoudt.

another book? Ik wilde echt een ander verhaal vertellen. Toen ik voor het eerst Derrida las, wist ik dat ik een geweldig instrumentarium in handen had als ik doorzette. Dat was de *drive*.’
Op zoek naar een voordelig toetje belanden we in de stationsrestauratie – normaal uitgestorven,

ject is dat bewuste keuzes maakt en daarmee altijd zijn eigenbelang bevordert. Februari laat echter zien dat in realiteit niemand zich als een *homo economicus* gedraagt. Het mensbeeld in de economie is dus een fictieve constructie. Vervolgens laat ze zien dat een alternatief model

beter zou zijn: een model dat kan onderzoeken hoe verschillende ficties met elkaar in concurrentie zijn op het moment dat wij een beslissing moeten nemen. Ze houdt dus een pleidooi voor een model waarin één subject uit meerdere personen bestaat. Meer dan alleen die ene *homo economicus*. Het intrigerende aan het werk van Februari vond ik dat zij in haar dissertatie van de literaire vorm gebruikmaakt om dat probleem van die meerdere persoonlijkheden duidelijk te maken. En als je de consequenties van de narratieve structuren en metaforen van de economie wilt onderzoeken, heb je als literatuurwetenschapper natuurlijk een prachtige theorievorming achter je liggen. Toen wist ik dat dit mijn volgende onderzoek zou worden.’
Achter ons begint een stofzuiger te loeien. Eindelijk trekken we onze jassen aan, en spreken af de conversatie binnenkort voort te zetten met een iets uitgebalanceerder diner. Hoewel Pieterse vandaag nog wel aan haar schijf van vijf komt. ‘Ik ga thuis groene asperges eten.’ We zwaaien haar uit, kijken elkaar schuld bewust aan en snellen naar de AH to go. Voor een zak wortels. ■